

דיני לולב סימן תרמ"ה

(מה שנכתב כאן מהודר, בינוני, ופסול, היינו מהודר הלכתי, ולא הידור של נוי, או הידור של "עדיף")

ישיבת העלים על שידרת הלולב:

פסול	בינוני	מהודר
<p>א. לולב שנתקשו עליו כמו ענפים של עץ שעומדים מתוך השדרה ולא חופים אותו בשכיבה (נפרצו עליו כפי שהביא הסודר שיטת רש"י, והר"ן הביא ששיטת הר"ף הרמב"ם ורש"י הם אחד).</p> <p>ב. לולב שנעקרו עליו לגמרי מהשדרה ואינם מחוברים אלא על ידי אגודה (תוספות, רא"ש, ורבינו ירוחם למדו שכך דעת רש"י בפירוש הגמרא, ומי שחולק שלא כן דעת רש"י מ"מ ודאי מודה לעצם הדין, אמנם התוספות והרא"ש פירשו נפרצו עליו היינו שנפרץ רוב כל עלה ועלה מגבו ברוב עליו שבולב, וכן הביא הר"ן בשם הראב"ד, אמנם בארחות חיים בשם בעל ההשלמה הביא לפסול אפילו בנפרצו מקצת עליו).</p> <p>ג. לולב שכל עליו הם רק בצד אחד של השדרה (רש"י, לולב דסליק בחד הוצא).</p> <p>ד. לולב שעלה שלו עולה מעיקרו ועד ראשו (הרא"ש הביא דברי הרב שר שלום בביאור לולב דסליק בחד הוצא).</p>	<p>א. כשהעלים של הלולב (רוב העלים) שוכבים אחד על השני צמוד לשדרה של הלולב אך יש קצת אוויר ביניהם גם כשלא מנענע (אמנם דעת הס"ז שבאופן זה הרי הלולב מהודר).</p> <p>ב. אם יש לאדם כמה לולבים, אחד שכל עליו מצד אחד, ואחד שעלה יחיד שלו עולה מעיקרו ועד ראשו (בשני צדדי השדרה), ואחד שאין תיומת לעליו, יש מי שמתיר לברך אם יטול יותר מאחד מהם, ויש אוסרים (הב"ח הביא ששלשתם פסולים ודאי ולא יכול לברך, והביכורי יעקב כתב שהש"ע הסתפק כמו מי ההלכה ולכן אם נוטל שלשתם או שנים מהם יכול לברך).</p>	<p>א. כשהעלים של הלולב שוכבים אחד על השני צמוד לשדרה של הלולב, גם אם אינם דבוקים יחד, העיקר שיהיו שוכבים אחד על השני בלי אוויר ביניהם, ולא מעכב או משנה בהידור מה שבזמן הנענוע הם מתפרדים מהשדרה על ידי התנועה, וכל זה די ברוב העלים של הלולב (המ"מ בשם מקצת הגאונים, רמ"א בשם המ"מ והר"ן כפי שביאר המשנה ברורה בס"ק ג, וכן המאמר מרדכי הביכורי יעקב ונהר שלום, והב"ח והפרישה כתבו שאם יש אוויר ביניהם יש הידור לאגדם, היינו שעי"אגד יהיה מהודר) ולגבי שני עלים עליונים שבראש הלולב יש שיטות שמצריכים שיהיו דבוקים ממש וזה רשמתי בטבלה הבאה שבעניין עלים של הלולב.</p>

צורת העלים של הלולב:

דרך העלים של הלולב להיות שנים שנים ודבוקים מגבן:

פסול	בינוני	מהודר
<p>א. היו עליו אחד אחד שכל עלה לא היה לו תיומת (רמב"ם לולב דסליק בחד הוצא כפי שלמד הרא"ש בדבריו, אך לדעת המ"מ בדברי הרמב"ם זהו ניטלה התיומת).</p> <p>ב. נחלק כל עלה ברובו, ברוב העלים של הלולב, ודין עלה האמצעי כדין שאר העלים שבולב לדעה זו (שו"ע, רי"ף רמב"ם וראב"ד ובה"ג ורמב"ן).</p> <p>ג. נחלק העלה האמצעי עד השדרה (ולדעת הגר"א גם אם נחלק ברובו), ואם מסתיים ראש הלולב בשני עלים, כל אחד מהם אם נחלק ברובו פוסל לשיטה זו (הרב המגיד הביא שיטה זו בכלל מה שכתב).</p> <p>ד. נחלק אפילו מקצת של עלה האמצעי באופן שנראים כשנים (שו"ע סימן תרמ"ה סעיף ז בביאור הלכה דברי הר"ן, ועיין בכף החיים).</p> <p>ה. עלה העליון אינו כפול מתחילת ברייתו.</p> <p>ו. שני עלים העליונים נחלקו זה מזה ונסדק גם השדרה עד ששני העלים העליונים נראה חילוקם (רש"י).</p> <p>ז. לדעת הגאונים שכלה הלולב בשני עלים ולא היו דבוקים ממש ואפילו אם לא נחלק השדרה ואינם נראים חלוקים, כי צריך שיהיו דבוקים ממש (מצא ר"י בתשובת הגאונים).</p> <p>ח. לפירוש אחרון של ר"י שני העלים העליונים אינם צריכים להיות דבוקים אבל צריכים להיות סמוכים זה לזה, ואם נחלקה השדרה אפילו אם לא נחלקו העלים מחמת זה בכל זאת פסול.</p>	<p>א. נחלק מקצת העלה האמצעי ובאופן שאינו נראה כשנים (כתב הגר"א שאין להחמיר כלל אבל הרמ"א כתב שלמצווה מן המובחר יקח לולב שלא נחלק התיומת שלו כלל, כיון שאם נחלק קצת יבוא בסוף להחלק ברובו מפני הנענועים, ולפי"ז אין להחמיר אלא בנחלק יותר מטפות, ולחיי אדם לדעה זו אפילו במשהו).</p> <p>ב. עיין מה שכתבתי כאן לגבי הדעות בלולב פסול ומזה תקיש לכמה דעות מה יהיה כשר.</p>	<p>א. חוץ מעלה האמצעי, גם אם נחלקו תיומות של שאר העלים של הלולב אך לא ברוב עלים.</p> <p>ב. עלה האמצעי אינו חלוק כלל אפילו לא במקצתו (דברי הרמ"א, ולדעת הס"ז רק אם נחלק טפח יש להחמיר וכ"ז בלא נראים כשנים כי אם נראים כשנים פסול לדעת הרמ"א אך בדעת הש"ע פשוטו שלא פסול אלא אם כך נעשה ברוב עליו הלולב, אמנם הביאור הלכה הביא דברי הר"ן לפסול עיין שם, אבל לחיי אדם אפילו במשהו).</p> <p>ג. אם יש שני עלים בראש הלולב (שכל אחד מהם כפול כדרך העלים), יש דעות שצריך שיהיו דבוקים ממש (ובקורה, גם יש דוגמת זה, ולענין קורה כתב הביכורי יעקב שלא לקחתו לכתחילה לדעת הרמ"א בסימן תרנ"א שצריך כסכוס, אבל להב"י הוא הידור, ויש שכתבו שלהרמ"א יסיר הקורה מן השאר חוץ מבשני עלים עליונים), ויש דעות שלא צריך שיהיו דבוקים ממש אך שלא יהיו נראים כפרודים (עיין מה שכתבתי כאן הדעות לגבי לולב פסול).</p>

ולקחתם לכם ביום הראשון... כפת תמרים... ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים

צבע הלולב ושיעור היבשות שפוסל:

מהודר	בינוני	פסול
א. יש מראה ירקות בין בשדרה של הלולב ובין בעליו, בהכל יש מראה ירקות.	א. לדעת הרמ"א אם כלה מראה הירקות בלולב והלבינו פניו עדיין כשר, שהביא שנהגו במדינות שאין לולבים מצויים שלא נקרא יבש אלא עד שנפרך בציפורן (וכתב המשנה ברורה בשם החיי אדם שגם הרמ"א רק בא לישוב מנהגם אך אין לסמוך על זה אם יש לולב אחר).	א. לולב שיבשו רוב עליו (או שדרתו עיין משנה ברורה ס"ק כ"ג שכך גם סובר הבי"ו ורק שכתב שאין מציאות שיבש השידרה ולא העליון, וזה שיטת הרא"ש והטור דבין בעליו ובין בשדרה, אבל לריטב"א לולב היבש הוא רק בעליו, ועוד הביא בריטב"א שיטה שנמדד בשדרה ועליו יחד, ועיין באות ב שכתבתי שיטת הראב"ד), ושיעור היבשות לדעת השו"ע משכלה מראה ירקות שבו וילבינו פניו (ראב"ד רא"ש ריטב"א ר"ן). אבל הרמ"א כתב שנהגו במדינות שאין לולבים מצויים שלא נקרא יבש אלא עד שנפרך בציפורן (תוספות, וכתב המשנה ברורה בשם החיי אדם שגם הרמ"א רק בא לישוב מנהגם אך אין לסמוך על זה אם יש לולב אחר).
		ב. כתב הראב"ד שאם יבש העלה העליון, פסול (משנ"ב ס"ק כ"ב ובשער הציון, ולדעת הראב"ד יבש הוא רק בשידרה וגם בעלה עליון).

קטימה בראש הלולב:

מהודר	בינוני	פסול
א. לא נקטם לא עלה האמצעי, ולא רוב מספר עלים אחרים שמעל לשדרה, ופשוט שעדיף יותר שלא יהיה נקטם כלל.	א. לא נקטם עלה האמצעי, ונקטמו שני עלים שאתו בצדדיו מעל השדרה אך שני העלים שבצדדים נקטמו רק במיעוטן (ועיין בביאור הלכה ד"ה רב העליון). ב. נקטם רק עלה האמצעי אבל לא שאר עליו שגבוהים מן השדרה ובאופן שיש שלשה עליו גבוהין (עיין בביאור הלכה שיש אומרים שלא נחלקו השו"ע והרמ"א לענין עלה האמצעי).	א. לדעת השולחן ערוך, נקטם ראשו פסול היינו רוב מספר העלים העליונים שגבוהים מן השדרה (כן פירשו הב"ח הט"ז הגר"א וכן משמע מהלבוש, ובט"ז ובגר"א מוכח שאין יתרון לעלה האמצעי בענין זה, עיין ביאור הלכה שיש אומרים שלא נחלקו השו"ע והרמ"א). ב. לדעת הרמ"א אם נקטם עלה העליון גם כן פוסל (הרב המגיד והר"ן), אבל אם אין אחר, יכול לברך עליו. ג. לשיעור הקטימה עיין בביאור הלכה דיבור המתחיל רב העליון.

כפיפה בראש הלולב:

מהודר	בינוני	פסול
א. לדעת הרא"ש אם נכפף רק חלק עליון של ראש הלולב, כתב שאוהב אני לצאת בו שאין העליון נחלקין ותימתו קיימת, ורק אם עלה העליון לבדו הוא שכפוף (כתב הלבוש דוקא כשהעלה העליון לבד הוא כפוף אבל אם כולן או רובן הרי זה פסול, ודעת הט"ז שאין לחלק בזה, והמשנה ברורה הביא דברי השערי תשובה לפסוק כדברי הלבוש) ויש מדקדקים שההידור הוא שלא יהיה כפוף כלל.	א. אם נכפפו רוב העלים שבראש הלולב (רק חלק עליון שלהם) כיוון שכמה מחלוקות בדבר עיין שערי תשובה ומשנה ברורה יש פוסלין ויש מכשירין.	א. אם שידרת הלולב כפוף לפניו, או שנוטה לצדדין פסול, ואם יש לו נטייה לאחוריו כדרך הלולבין כשר, אך אם הנטייה לאחוריו הוא בכפיפה ממש, פסול. ב. אם העלים העליונים כפופים לא רק בראשן אלא כפופים ממש, ויש אומרים שגם אם רק בראשו אך רוב עליון הרי זה פסול.

סיכום כללי על פי האמור לעיל - ללולב מהודר (ולא חילקתי בין השיטות אלא כלולים יחד ולכן יש אופנים אחרים שגם מהודר):

- א. העלים של הלולב יהיו שוכבים אחד על השני צמוד לשדרה של הלולב, גם אם אינם דבוקים יחד, העיקר שיהיו שוכבים אחד על השני בלי אוויר ביניהם, ולא מעכב או משנה בהידור מה שבזמן הנענוע הם מתפרדים מהשדרה על ידי התנועה, וכל זה די ברוב העלים של הלולב. ולגבי שני עלים עליונים שבראש הלולב יש שיטות שמצריכים שיהיו דבוקים ממש.
- ב. שלא יחלקו תימות (כל עלה מורכב משני עלים ומחוברים מגבם וזה נקרא תימות) של רוב העלים של הלולב, ושעלה האמצעי לא יחלק כלל. עלה האמצעי אינו חלוק כלל אפילו לא במקצתו.
- ד. אם יש שני עלים בראש הלולב (שכל אחד מהם כפול כדרך העלים), יש דעות שצריך שיהיו דבוקים ממש (ובקורה, גם יש דוגמת זה, ולענין קורה כתב הביכורי יעקב שלא לקחתו לכתחילה לדעת הרמ"א בסימן תרנ"א שצריך כסכוס, אבל להב"י הוא הידור, ויש שכתבו שלהרמ"א יסיר הקורה מן השאר חוץ מבשני עלים עליונים), ויש דעות שלא צריך שיהיו דבוקים ממש אך שלא יהיו נראים כפרודים.
- ה. יהיה מראה ירקות בין בשדרה של הלולב ובין בעליו.
- ו. לא נקטם לא עלה האמצעי, ולא רוב מספר עלים אחרים שמעל לשדרה, ופשוט שעדיף יותר שלא יהיה נקטם כלל.
- ז. לדעת הרא"ש אם נכפף רק חלק עליון של ראש הלולב, כתב שאוהב אני לצאת בו שאין העליון נחלקין ותימתו קיימת, ורק אם עלה העליון לבדו הוא שכפוף, ויש מדקדקים שההידור הוא שלא יהיה כפוף כלל.

פסול	בינוני	מהודר

יבש:

פסול	בינוני	מהודר

הדס שיש בו ענבים:

פסול	בינוני	מהודר

ולקחתם לכם ביום הראשון.... וענף עץ עבת.... ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים

ענף עץ עבות:

פסול	בינוני	מהודר
א. אם היו רק שני עלים בגבעול אחד והעלה השלישי למעלה מהם, פסול (והרמ"א כתב שבין אם הם שנים ואחד למעלה, וגם אם יש רק שנים בכל קן, שהכשירו במדינותיהם, אמנם המשנה ברורה הביא אחרונים שפקפקו מאוד על זה וכתב שהרמ"א דחק רק לקיים המנהג, וגם בדוחק זה הביכורי יעקב כתב דוקא בשנים ואחד למעלה אבל בשנים על גבי שנים לא, עיין ביאור הלכה ד"ה הואיל).	א. הדס עליו חופין את עצו, שלשה עלים או יותר בגבעול אחד, ואם היו שנים והשלישי למעלה מהם הרמ"א דחק לקיים המנהג להכשיר (אמנם במשנ"ב אות ט"ו הביא מהאחרונים שפקפקו על זה מאוד). ב. היו שלשה בכל קן, ונשרו אפילו בכל ההדס באופן שבכל קן נשארו רק שנים, הסכימו כמה אחרונים להכשיר (משנ"ב אות י"ז, ועיין ביאור הלכה ד"ה ולעיכובא לגבי אם נשרו עליו ונשאר רובו, אם לדעה זו מהני שנשארו שנים רק ברובו כשנשאר ההדס בלי עלים). ג. נחלקו הפוסקים באופן שעלי ההדס נוטין לצדדים אם כשר או לא ופשטות שכשר(הביכורי יעקב והחזו"א כתבו שהוא כשר). ד. נחלקו הפוסקים כשאין ראשו של עלה זה מגיע לעיקרו של עלה שמעליו, יש מכשירין ויש פוסלין.	א. הדס עליו חופין את עצו, שלשה עלים או יותר בגבעול אחד (הקהילות יעקב בסוכה סימן כ"ו הביא בשם החזו"א שאם העוקצים של העלים נפגשים בקו (עיגול) ישר ביניהם שפיר נקרא משולש, ובשולחן ערוך הרב כתב שאין צריכים לצאת מעוקץ אחד אלא רק שיהיו סמוכים זה לזה בעיגול). ב. למצוה בעינין כל שיעור אורך ההדס שיהיה עבות היינו י"ב גודלין, ולעיכובא ברובו היינו אפילו אם נשרו כל העלין בחמישה גודלין, ונתורו שבעה גודלין עבות, כשר. ג. היו יותר משלשה בקן אחד (כגון שהיו שבעה) ונשרו אפילו רובן, כל שנשאר שלשה בקן, כשר.

סיכום כללי על פי האמור לעיל - להדס מהודר (ולא חילקתי בין השיטות אלא כלולים יחד ולכן יש אופנים אחרים שגם מהודר):

- עליו של ההדס יהיו חופין את עצו, שלשה עלים או יותר בגבעול אחד.
- כל שיעור אורך ההדס שיהיה עבות היינו י"ב גודלין.
- שהעלים בכל קן יגיעו לפחות לעיקרם של העלים שמעליהם.
- יותר טוב שגם אם העלים אכן מגיעים לעיקרם של העלים שמעליהם, טוב שלא יהיו העלים שוכבים לצדדים אלא ממש עולים צמודים לעצו כלפי מעלה (אמנם החזו"א איש כתב שאין בזה מגרעת אם שוכב לצדדים).
- שלא יהיו בו ענבים ברובו גם לא בצבע צהוב או כחול (אבל ירוק אין משנה).

דיני ערבה סימן תרמ"ז

ערבה:

פסול	בינוני	מהודר
א. ערבה שיבשה או שנשרו רוב עליה או שנקטם ראשה פסולה (נקטם ראשה היינו העץ אבל בעלים אין נקרא נקטם, ולגבי נשרו רוב עליה נחלקו הפוסקים אם כשר בשאר הימים). ב. נדלדלו עליה או שנסדקו או שנחלקו זה מקרי נפרצו עליה ופסולה אם הוא ברוב עליה (הרב המגיד, וכתב במגן אברהם שיש להחמיר כמותו כי ערבות מצויות). ג. עלים לחים בראש הערבה אינם מצילים על כולו (לדעת הראב"ד מציל), וכן ביבש ראשו אינו פסול אלא ביבש רובו (אמנם הלבוש כתב שפסול).	א. כמושה או שנשרו מקצת עליה כשרה (מגן אברהם כתב משמע שלכתחילה אין כדאי ליקח אותה, אמנם האליה רבה מכשיר אף לכתחילה). ב. הטור כתב שלכתחילה יחזר אחר ערבה הגדלה על המים (אמנם בשם הרא"ש והרמב"ם כתב שאין צריך אלא אף הגדלה בהרים, והט"ז כתב שעדיף לקחת שאינה גדלה על המים כדי להורות שאף הגדלה בהרים כשרה, אמנם פקפקו על דבריו).	א. כמושה או שנשרו מקצת עליה כשרה (האליה רבה מכשיר אף לכתחילה, אמנם המגן אברהם כתב דמשמע שלכתחילה אין כדאי ליקח אותה, וכתב המשנה ברורה כיון שערבות מצויות טוב להדר לכתחילה גם בזה). ב. הטור כתב שלכתחילה יחזר אחר ערבה הגדלה על המים (אמנם בשם הרא"ש והרמב"ם כתב שאין צריך אלא אף הגדלה בהרים).

סיכום כללי - לערבה מהודרת (ולא חילקתי בין השיטות אלא כלולים יחד ולכן יש אופנים אחרים שגם מהודר):

- לא תהיה כמושה, אף שכמושה כשרה.
- כל עליה יהיו קיימין, אף שאם נשרו מקצת עליה כשרה.
- לכתחילה יחזר אחר ערבה הגדלה על המים, ויש שחלקו שאין לחשוש לזה.

ולקחתם לכם ביום הראשון.... וערבי נחל.... ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים